

УДК 94(436-89)“1618/1815”(048.83

DOI 10.7251/SIC2003215S

ДВА ДЈЕЛА О ХАБЗВУРШКОЈ ПРОШЛОСТИ

(Hajnc-Diter Hajman, *Habzburzi. Dinastija i carstva*,
Akademska knjiga, Novi Sad 2020, str. 214;
Sajmon Vajnder, *Danubia. Lična istorija habzburške Evrope*,
Službeni glasnik, Beograd 2019, str. 547)

Династија Хабзбурга и њено чедо – Хабзбуршка монархија скоро један вијек привлаче пажњу историчара. Научна продукција као резултат толиког истраживачког рада одавно је несавладива чак и за уско специјализоване стручњаке. Од све те „научне масе“ током 20. и прве деценије 21. вијека на српски језик преведен је занемарив број дјела. Све до стоте годишњица избијања Првог свјетског рата, када су разне историјске теме везане за ово питање, између осталог и Хабзбуршка монархија, биле заступљене у медијима у до тада невиђеној мјери. Разни издавачи су побуђено интересовање искористили за пласман дјела које у неким другим околностима тешко да би икада угледала свјетлост дана. Српска публика добила је тако прилику да прочита монографије о одређеним фазама хабзбуршке историје али ниједну свеобухватну синтезу. Пред њом су се такође наша и дјела чији аутори су имали за циљ да на мање или више популаран начин представе несталу династију Хабзбурга и њено многонационално царство.

Њемачки историчар Хајнц-Дитер Хајман научну каријеру је посветио позном средњем вијеку. Дисертацијом „Између Бохемије и Бургундије. О односу исток-запад унутар територијалног система њемачког царства XV вијека“ и дјелом „Дворска правила и изградња државе. Унутардинастички сукоби као фактори консолидације палатина Вителсбаха и војвода Баварске у позном средњевјековљу“ показао је своје истраживачке домете и добио прилику да постане један од предавача на катедри Историје средњег вијека Универзитета у Руру. Потом прелази на Универзитет у Потсдаму гдје је предавао двадесет година и стекао титулу емеритуса. Дјело *Хабзбурзи. Династија и царства* објавио је 2001. у Минхену, а због „постојаног интереса публике“ до сада је изашло пет издања. Српски читалац може у овој невеликој књизи, која је притом џепног формата, да кроз пет поглавља – (*Хабзбурзи на скали европских династија (13-27)*, *Краљевска династија: успон у средњовјековном Светом римском царству (28-50)* с потпоглављима *Порекло и породични замак*, *Рудолф I: краљевска владавина и аустријски посед*, *Надвојводство и аустријски дом око 1400. године*; *Царска династија: темељи моћи и светско царство око 1500. године (51-93)* с потпоглављима *Династије, царства и Европа на прагу новог века*, *Фридрих III: Аустрија као програм*, *Максимилијан I: Бургундија, Шпанија, Италија и Угарска*, *Карло V: први и посљедњи цар света*; *Подељена велика династија: породични разлог и моћ државе у раном новом веку (94-137)* с потпоглављима *Аустријска и шпанска грана у 16. и 17. веку*, *Аустрија и царство: велики ратови и настанак Дунавске монархије*, *Хабзбуршки сјај, барокни Беч и шпански церемонијал*, *Државна венчања и наследство Марије Терезије*, *Хабзбуршко-лоториншки дом између реформе државе и крај Старог царства (1803/1806)*; *Пренапрегнута династија: многонационално царство и двојна монархија у 19. и 20. веку (138-169)* с потпоглављима *Наследно царство и Бечки конгрес*, *Франц I и Фердинанд I: представници стагнације*, *Франц Јозеф I: симбол Дунавске монархије*, *Карло I: абдикација, егзил и крај монархије 1918/1921.*) – уз додатак хронолошке табеле, списка хабзбушких владара и списка литературе добије сажет али јасан увид у историју династије која је „обиљежила европску историју“.

Хајман иако по струци медијевалиста успјешно се ухватио у коштац с нововјековном проблематиком. Посебно је занимљиво пето поглавље у којем је на концизан начин објаснио како су земље које припадају монархији Хабзбурга сједињене у „Аустријско царство“ и дотадашњи владар Светог римског царства њемачке народности Франц II постао Франц I од Аустрије; те како је током дугог 19. вијека нова држава стагнирала до исконске катастрофе Првог свјетског рата. Аутор је, свјестан да након деценије оружаних сукоба на Балкану постоји тенденција величања Дунавске монархије и приказивање њеног растурања као погрешног потеза тадашњих сила побједница, у *Поговору* експлицитно изразио своје мишљење. Не спорећи хабзбуршки модел наднационалне државе као „чува-ра мира“ пише да је она истовремено „неспорно представљала тамницу народа“ као и да се разне политичке паролe о „дебалканизацији“ не смију поистовјетити са некаквом „рехабзбургизацијом“. Закључује да су Хабзбурзи обиљежили „стару Европу“ а да у новој представљају славу прохујалих царстава. Без обзира на одређене пропусте попут тврдње да је Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца проглашена у Загребу, ова књига је вриједна пажње како радозналих лаика тако и садашњих и будућих професионалних историчара.

Британац Сајмон Вајндер каријеру је градио у издавачком послу, а истовремено се и сам у више наврата успјешно окушао као писац. Дјело *Човјек који је спасио Британију* посветио је јунаку свог омиљеног аутора Јана Фламинга. Историја „Централне Европе“ тема је чак три његове књиге: *Германија. Лична историја древних и модерних Нијемаца, Данубиа. Лична историја хабзбуршке Европе и Лотарингија. Лична историја изгубљене европске земље*. За другу књигу у триологију *Данубиа* награђен је британском наградом за најбољу нефикционалну књигу.

Обимна књига *Данубиа. Лична историја хабзбуршке Европе* састоји се од петнаест главних поглавља која немају посебан назив, а свако је по-

дијељено у низ потпоглавља изузетно занимљивих наслова. *Гробнице, дрвеће и мочвара, Народи који лутају, Гноми у седлу, „Најчуднија ствар која се икада догодила“, Прави шанац за медведе, Дивокозе и хостесе ноћних клубова, Изненадна посета летеће колибе, Побожни ентеријери, Аустрија носи панталоне, Рат против божићних колевки, Славни лешеви, Интерлудиј рационалне промишљености, Храм Славној пропасти, Овце и лубенице, „Онај дебели црквењак“, Победа равнодушности* само су неки од њих. Вајндер није историчар по образовању нити по опредјељењу. Он је писац чији стил карактерише необавезан повремено хумористичан приступ изузетно сложеним питањима који може збунити читаоца. Поред историографских података књига је прожета личним утисцима са путовања по разним крајевима који су улазили у састав Хабзбуршке државе. Вајндер наводи обимну библиографију у коју је укључио одређени број наслова које сматра интересантним иако „нису допринели књизи“ али и истиче два наслова које назива својим „библијама“. Пише како су „стварна кичма“ његовог дјела: „безбројни памфлети“ с туристичким информацијама, цедуљице са огласних табли цркава, поклон књижице, музејске брошуре, „непрегледне гомиле мапа“ и разговори с људима који су много информисанији од њега самога. Велики утисак на аутора оставили су и писци коју су стварали у посљедњим деценијама постојања Хабзбуршке монархије и међуратном периоду. Вајндер износи тврдње да се европска трговина након избијања Првог свјетског рата никада није стварно оправила „све до времена након 1989.“ али не износи неке посебне аргументе који потврђују његову тезу. У дјелу се осјећа жал за „крахом легитимности“ након које је „Централна Европа почела с експериментом“ који ће по ауторовом мишљењу потрајати током већег дјела 20. вијека и чије ће становништво бити подвргнуто „раније незамисливим нивоима насиља“.

Посебно оштар став Симон Вајндер има према посљедњем хабзбуршком владару цару Карлу чија бескорисност, по њему, није вриједна коментарисања. „Карл је био разочаравајућа фигура у сваком погледу“ пише Вајндер и „штета је што посљедњи цар није отишао у нехајном пламену славе“ оборен мецима у коначној бици са револуционарима. „Банал-

на, зловољна, тврдоглава личност“ која није оставила никакав утисак ни на кога „с ким се срео“ своју најбољу шансу видио је у украшавању одаја за пријем „портретима одређеног броја једнако незанимљивих предака“ и тврдњама да су неки од његових претходника били беспомоћнији „него што је он сам“. Чињеницу да судбина Хабзбуршке монархије није зависила од тога ко је њен тренутни владар аутор је ставио у други план. Слична често претјерана поједностављења провлаче се кроз књигу; примјери за то су констатације да се Влашка и Молдавија налазе јужно од Србије и да су Хабзбурзи креирали Албанију као „можда једину државу која је измишљена из чисте пакости“. Вриједност ове књиге није у њеној фактографској утемељености него у ауторовом стилу који је велико освјежење и може послужити као примјер како и најсухопарније теме могу да се прикажу на питак и занимљив начин. Колики је научни допринос ове обимне „личне историје“ друго је питање.